

กลยุทธ์การจัดการข่าวปลอมของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย ตามกรอบ แนวคิดการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์

STRATEGIES FOR MANAGING FAKE NEWS OF ANTI-FAKE NEWS CENTER THAILAND BASED ON A FRAMEWORK TO COMBAT FAKE NEWS ON SOCIAL MEDIA

มุกสุดา มหาเสนา^{1,*}, ณรงค์ เกียรติคุณวงศ์²

MOOKSUDA MAHASENA¹, NARONG KIETTIKUNWONG²

^{1,2}วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2} COLLEGE OF LOCAL ADMINISTRATION KHON KAEN UNIVERSITY

*Corresponding Author E-mail: mooksuda.m@kkumail.com

บทความวิจัย (Research Article)

RECEIVED 12 MARCH 2025, REVISED 8 APRIL 2025, ACCEPTED 23 APRIL 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาประสิทธิภาพของการดำเนินงานต่อต้านข่าวปลอมของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย ในการดำเนินงานตามแนวทาง การต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ 2) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย เผชิญในการจัดการข่าวปลอม และ 3) เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนา กลยุทธ์และเพิ่มประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย และใช้กรอบแนวคิด ซึ่งถูกปรับใช้ในบริบทของข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ โดย Nasery, Turel และ Yuan เรียกว่า กรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อใช้เป็นมาตรฐานในการจัดการข่าวปลอมบน สื่อสังคมออนไลน์ที่สำคัญ 4 ขั้นตอน ได้แก่ การป้องปราม (Deterrence) การป้องกัน (Prevention) การ ตรวจจับ (Detection) และการบรรเทาผลกระทบ (Mitigation) การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ผ่านการ วิเคราะห์เอกสารจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงานการดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2565 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2566) นโยบาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินกระบวนการ จัดการข่าวปลอมประจำปีงบประมาณ 2565 ผลการศึกษาพบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีการดำเนินงาน ดังนี้ 1) การป้องปราม 2) การตรวจจับ และ 3) การบรรเทาผลกระทบ อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญที่พบของ ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ได้แก่ ข้อจำกัดทางกฎหมาย การพึ่งพาหน่วยงานอื่น และโครงสร้างองค์กรที่ไม่เอื้อต่อ การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ การเพิ่มอำนาจทางกฎหมายให้ศูนย์ต่อต้านข่าว ปลอมฯ ปรับโครงสร้างให้มีความเป็นอิสระ และพัฒนามาตรการป้องกันที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น

คำสำคัญ: ข่าวปลอม, การต่อต้านข่าวปลอม, ความปลอดภัยข้อมูล, การดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์

ABSTRACT

This research aims to examine the operational effectiveness of the Anti-Fake News Center of Thailand. The study has three primary objectives: 1) To evaluate the effectiveness of the Anti-Fake News Center of Thailand in implementing its strategies to combat fake news on social media; 2) To investigate the challenges and obstacles faced by the Center in managing fake news; and 3) To propose strategic recommendations to enhance the Center's operations and improve its efficiency. The research adopts a conceptual framework adapted to the context of fake news on social media, originally developed by Nasery, Turel, and Yuan, known as the "A Framework to Combat Fake News on Social Media". This framework outlines four key stages: deterrence, prevention, detection, and mitigation, serving as a standard for managing fake news on social media platforms. A qualitative research methodology was employed, utilizing document analysis from relevant sources such as the operational report for the fiscal year 2022 (October 2022 to September 2023), policies, and related academic studies. The aim was to evaluate the fake news management process for the mentioned fiscal year. The findings reveal that the Center has implemented operations in three areas: 1) Deterrence, 2) Prevention, 3) Detection, and 4) Mitigation. However, major challenges identified include legal limitations, dependency on external agencies, and an organizational structure that is not yet conducive to efficient operations. The research recommends enhancing the Center's legal authority, restructuring to achieve greater independence, and developing stronger preventive measures.

Keywords: Fake news, Anti-fake news, Information security, Combating Fake News on Social Media

1. บทนำ

ในยุคดิจิทัลที่ข้อมูลข่าวสารถูกเผยแพร่ได้อย่างรวดเร็วผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ปัญหาการแพร่กระจายของ “ข่าวปลอม” (Fake News) ได้กลายเป็นความท้าทายระดับโลก และประเทศไทยก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบนี้ได้ โดยเฉพาะแพลตฟอร์ม Facebook, Twitter และ TikTok เป็นพื้นที่ที่ผู้ใช้งานสามารถเข้าถึงและเผยแพร่ข้อมูลได้โดยไม่มีการตรวจสอบอย่างเข้มงวด การศึกษาของไทยรัฐออนไลน์ในปี พ.ศ. 2562 พบว่าประชาชนในกรุงเทพมหานครถึงร้อยละ 85.1 เคยพบเจอข่าวปลอม โดยเฉพาะข่าวที่มีเนื้อหาบิดเบือนเกี่ยวกับการเมืองหรือก่อให้เกิดความเข้าใจผิด (ไทยรัฐออนไลน์, 2562) ซึ่งสร้างความสับสนให้กับประชาชน และส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และความเชื่อมั่นต่อรัฐบาล

ในปี พ.ศ. 2562 กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ดำเนินการในเชิงรุก จึงจัดตั้ง “ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย (Anti-Fake News Center Thailand)” โดยมีหน้าที่สำคัญในการตรวจสอบข่าวสารบนสื่อสังคมออนไลน์ การตรวจจับข่าวปลอม และเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อสร้างความเข้าใจแก่ประชาชน (กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม, 2562) รวมถึงบูรณาการและประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบข้อมูลข่าวสารให้ถูกต้องก่อนเผยแพร่ข้อมูลให้สาธารณชน ตลอดจนมีการร่วมมือในรูปแบบเครือข่าย หรือ การจัดกิจกรรมอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการต่อต้านข่าวปลอม เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนมีศักยภาพในการวิเคราะห์และคัดกรองข่าวปลอมด้วยตนเอง โดยใช้กลไกการดำเนินงานในรูปแบบคณะกรรมการประสานงาน ซึ่งประกอบด้วยนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ และสื่อมวลชน เพื่อร่วมกันกำหนดแนวทางและติดตามผลการดำเนินงาน (ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย, 2564)

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการจัดตั้งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ รวมถึงมีความพยายามจากหน่วยงานรัฐและเอกชนในการจัดการข่าวปลอม แต่การจัดการข่าวปลอมยังเผชิญความท้าทายทั้งในเชิงกฎหมาย การบังคับใช้ และการประสานงานระหว่างหน่วยงาน การรับมือกับข่าวปลอมจึงต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่มีมาตรฐานและสามารถประยุกต์ใช้ในบริบทของประเทศไทยได้ ผู้วิจัยจึงนำกรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ (A Framework to Combat Fake News on Social Media) ของ Nasery, Turel และ Yuan (2023) ซึ่งมีรากฐานจากแนวคิด “Security Action Cycle” ของ Straub และ Welke (1998) มาใช้ในการศึกษาการดำเนินการของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม เพื่ออธิบายการจัดการข่าวปลอมอย่างเป็นระบบ และครอบคลุมตั้งแต่การป้องปราม (Deterrence) การป้องกัน (Prevention) การตรวจจับ (Detection) และการบรรเทาผลกระทบ (Mitigation) นอกจากนี้ ผู้วิจัยนำแนวคิดเกี่ยวกับการวัดประสิทธิภาพมาใช้ในการประเมินการดำเนินการของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ด้านความเร็ว ความถูกต้องแม่นยำของข้อมูล และความสามารถในการส่งมอบผลลัพธ์ที่ตรงกับความคาดหวังของสาธารณะ เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงการดำเนินงานและระบบขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและสามารถรับมือกับปัญหาข่าวปลอมได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1 เพื่อประเมินประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย ในการดำเนินงานตามแนวทางการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์

2 เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย เผชิญในการจัดการข่าวปลอม เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์และเพิ่มประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย

3. แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการดำเนินงานต่อต้านข่าวปลอมในประเทศไทย ภายใต้กรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ เริ่มต้นด้วยการวิเคราะห์แนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับข่าวปลอม แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการดำเนินงาน ทฤษฎีกรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ และการดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย เพื่อให้ครอบคลุมและชัดเจนมากที่สุด

แนวคิดเกี่ยวกับข่าวปลอม

“ข่าวปลอม” ในความหมาย “ข่าวลวง” ที่ใช้กันทั่วไป มีสามชนิด ได้แก่ ข้อมูลที่ผิด ข้อมูลบิดเบือน และข้อมูลที่แฝงเจตนาร้าย จะปรากฏในสังคมมาโดยตลอด แต่จากการเกิดขึ้นของสื่อสังคมออนไลน์ทำให้การแพร่กระจายของข่าวเป็นไปอย่างรวดเร็ว ง่ายตาย และเข้าถึงผู้คนจำนวนมาก ผลกระทบที่เกิดจากข่าวปลอมย่อมมีมากขึ้นตามไปด้วย ส่วนในประเทศไทยเอง ในช่วงการระบาดรอบที่ 2 ของโควิด-19 ปลายปี 2563 พบว่าข่าวปลอมมีความรุนแรงและกระทบกับชีวิตประจำวันของประชาชนมากขึ้นจากความหวาดกลัวของประชาชนที่มีต่อโควิด-19 ซึ่งสามารถแบ่งผลกระทบจากข่าวปลอมออกได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่ 1) ผลกระทบด้านสุขภาพ 2) ผลกระทบด้านการบริหารของรัฐบาล 3) ผลกระทบด้านสังคม 4) ผลกระทบด้านการเมือง และ 5) ผลกระทบด้านกฎหมาย (สฤณี อาชวานันทกุล, 2565)

คำนิยามของข่าวปลอม

ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย (2564) กำหนดคำจำกัดความของข่าวปลอมว่า เป็นข้อมูลที่ไม่เป็นความจริงหรือการสร้างเนื้อหาที่เชื่อมโยงไปสู่ความเข้าใจผิด โดยแตกต่างจากข่าวบิดเบือนซึ่งมักมีการปรับเปลี่ยนข้อเท็จจริงเพียงบางส่วน

แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการดำเนินงาน

ประสิทธิภาพ (Efficiency) เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในบริบทของการดำเนินงานของบุคคล องค์กร หรือระบบ เพื่อสะท้อนถึงการบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่าในเชิงทรัพยากรและเวลา

ในเชิงทฤษฎี John D. Millet (1954, อ้างถึงใน ทิรศม์ขญา พิพัฒน์เพ็ญ, 2557) ได้อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพว่า เป็นผลจากการปฏิบัติงานที่นำมาซึ่งความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และสร้างผลกำไรหรือผลตอบแทนจากการดำเนินงาน การนิยามนี้เน้นที่ผลลัพธ์ของการดำเนินงานที่สอดคล้องกับเป้าหมายในเชิงคุณค่าและผลประโยชน์ เมื่อพิจารณาในภาพรวม สามารถสรุปได้ว่าประสิทธิภาพเป็น “ความสามารถหรือภาวะของการดำเนินงานที่นำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างเหมาะสมและคุ้มค่า” ลักษณะสำคัญของการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพประกอบด้วย 1) ความรวดเร็ว คือ การดำเนินงานที่ใช้เวลาอย่างมีประสิทธิภาพ ลดขั้นตอนที่ไม่จำเป็น และสามารถส่งมอบผลลัพธ์ได้ตามกำหนด 2) ความถูกต้อง คือ การปฏิบัติงานที่ลดข้อผิดพลาดให้เหลือน้อยที่สุดและสร้างผลลัพธ์ที่ตรงตามความคาดหวัง และ 3) การบรรลุผลลัพธ์ที่พึงพอใจ คือ การดำเนินงานที่ตอบสนองต่อเป้าหมายหรือความต้องการของผู้เกี่ยวข้องได้อย่างครบถ้วน

ทฤษฎีกรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์

Nasery, Turel และ Yuan (Nasery et al., 2023) ได้นำแนวทางการจัดการและรับมือกับความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและข้อมูลในองค์กร หรือเรียกว่า แบบจำลองของวงจรการดำเนินการด้านความปลอดภัย (Security Action Cycle) ของ Straub และ Welke (1998) มาประยุกต์ใช้กับการต่อต้านข่าวปลอม โดยแบบจำลองของ Straub และ Welle อธิบายการรับมือกับความเสี่ยงของระบบตามลำดับขั้นตอน ตั้งแต่การจัดการกับความเสี่ยงของระบบ คือ “การป้องปราม” (Deterrence) หากล้มเหลวขั้นตอนถัดไป คือ “การป้องกัน” (Prevention) หากผู้กระทำการสามารถหลีกเลี่ยงมาตรการในสองขั้นตอนแรกและสามารถเจาะระบบได้ จำเป็นต้องใช้ “การตรวจจับ” (Detection) และหากไม่ได้ผล สุดท้ายจำเป็นต้องใช้ระบบสารสนเทศ (Information System, IS) ที่สามารถ “บรรเทาผลกระทบ” (Mitigation) เพื่อแก้ไขผลกระทบเชิงลบที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ Nasery, Turel และ Yuan เสนอขั้นตอนที่คล้ายกันเพื่อจัดการกับข่าวปลอมผ่านสื่อสังคมออนไลน์ โดยเรียกรอบแนวคิดดังกล่าวว่ากรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ (A Framework to Combat Fake News on Social Media) ซึ่งมีแนวทาง ดังนี้

การป้องปรามไม่ให้เกิดการเผยแพร่ข่าวปลอม (Deterrence) หมายถึง การยับยั้ง ป้องกัน ชัดขวางการเผยแพร่ข่าวปลอมด้วยการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของคนในสังคม โดยอาจอาศัยการสร้างตระหนักถึงผลลัพธ์ที่เกิดจากการเผยแพร่ข่าวปลอม และหมายความรวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมให้ประชาชนมีความรู้และเกิดการตระหนักรู้ถึงลักษณะของข่าวปลอม เพื่อให้สามารถป้องกันตนเองจากข่าวปลอมได้ มีแนวทาง ได้แก่ การกำหนดกฎหมาย ระเบียบ และนโยบายที่กำหนดบทลงโทษและผลที่ตามมาอย่างชัดเจนสำหรับผู้สร้างและ/หรือเผยแพร่ข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนให้

เกิดความตระหนักรู้และรู้เท่าทันข้อมูลข่าวปลอม รวมถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย กฎระเบียบ และนโยบาย ผ่านโครงการอบรมให้ความรู้ต่างๆ

การป้องกันยับยั้งการแพร่กระจายของข่าวปลอม (Prevention) หมายถึง การใช้มาตรการตอบโต้เชิงรุก เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสร้างหรือแพร่กระจายข่าวปลอม สามารถจำแนกเป็น 2 แนวทาง โดยมีรายละเอียดดังนี้ 1) การดำเนินมาตรการป้องกันโดยแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ เช่น การกำหนดนโยบายการกระทำผิดซ้ำ เพื่อหยุดยั้งผู้ใช้งานที่เผยแพร่ข้อมูลให้ไม่สามารถสร้างเพจหรือกลุ่มใหม่ได้ หรือการกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้เผยแพร่ข้อมูลเท็จหรือข้อมูลบิดเบือน เช่น การลบข้อความ การตัดป้ายเตือน การระงับบัญชีถาวร หรือการระงับบัญชีชั่วคราว เป็นต้น และ 2) การป้องกันด้วยการให้ความรู้ล่วงหน้า เป็นการป้องกันประชาชนจากการถูกชักจูงด้วยข่าวปลอมด้วยการให้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ แลจนถึงภัยคุกคามที่อาจเกิดขึ้น หรือให้ข้อเท็จจริงซึ่งหักล้างกับข่าวปลอมนั้นล่วงหน้า

การสืบหาและตรวจจับข่าวปลอม (Detection) หมายถึง การสืบค้นหรือตรวจจับข่าวปลอมที่เผยแพร่อยู่บนสื่อสังคมออนไลน์ เป็นกระบวนการประเมินความถูกต้องของข่าวโดยการเปรียบเทียบความรู้ที่ได้จากเนื้อหาที่ต้องตรวจสอบกับข้อเท็จจริง สามารถจำแนกเป็น 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การตรวจสอบข้อเท็จจริง เช่น การตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยผู้เชี่ยวชาญตามความเชี่ยวชาญของตนเอง การตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยใช้แหล่งข้อมูลร่วมกัน คือ การให้กลุ่มบุคคลทั่วไปร่วมกันประเมินความถูกต้อง และการตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยคอมพิวเตอร์ โดยการใช้ความสามารถในการวิเคราะห์ตามลำดับขั้นของโปรแกรม หรือเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ หรือ AI มาจำแนกข่าวปลอม 2) การตรวจจับข่าวปลอมโดยอัตโนมัติด้วยคอมพิวเตอร์ เช่น การเรียนรู้ของเครื่อง การวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ หรือการเรียนรู้เชิงลึกเพื่อคัดกรองข้อมูล พฤติกรรมของผู้ใช้ เพื่อระบุหรือตรวจจับข้อมูลที่มีลักษณะเป็นข่าวปลอมโดยอัตโนมัติ และ 3) การจัดทำแนวทางสำหรับการตรวจจับข่าวปลอม เช่น การพัฒนาโปรแกรมฝึกอบรมและหลักสูตรเพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถแยกแยะข่าวปลอม โดยการจัดทำรายการตรวจสอบ ที่ช่วยให้ประชาชนสามารถประเมินและแยกแยะข่าวปลอมตามรายการที่ผู้เชี่ยวชาญจัดทำไว้ให้ได้

การบรรเทาผลกระทบ (Mitigation) การเยียวยา (Remedy) ที่เกิดจากข่าวปลอม หมายถึง การดำเนินการเพื่อลดผลกระทบในเชิงลบที่เกิดจากการเผยแพร่ข่าวปลอม หรือการเยียวยาให้สังคมกลับสู่สภาวะปกติ สามารถจำแนก เป็น 3 แนวทาง ได้แก่ 1) การปิดกั้นผู้ใช้งานที่มีอิทธิพลในเครือข่าย เป็นการจำกัดการแพร่กระจายข้อมูลจากกลุ่มบุคคลในเครือข่ายที่ผู้ติดตามจำนวนมากและมีความเชื่อมโยงกับกลุ่มที่ปล่อยข่าวลือ 2) การเพิ่มการแพร่กระจายของข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นการมุ่งเน้นให้ข้อมูลที่แท้จริงเข้าถึงผู้ใช้งานที่ได้รับข่าวปลอม อาจใช้การประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อนำข้อมูลจริงมาเผยแพร่อย่างรวดเร็ว และ 3) การแทรกแซงเนื้อหาและบัญชีผู้ใช้งาน เช่น การติดธงข่าวปลอม การให้คะแนนแหล่งข้อมูลตามความน่าเชื่อถือ และการกำหนดระดับของผู้ใช้สื่อสังคมออนไลน์ตามข้อมูลที่ใช้อย่างย่นย่อเพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ

การดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย

ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย (Anti-Fake News Center Thailand) เป็นโครงการภายใต้กองป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สำนักงานปลัดกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม จัดตั้งขึ้นตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 โดยมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) เพื่อเป็นศูนย์ปฏิบัติการในการรวบรวม จัดเก็บ วิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหา และข่าวสารต่าง ๆ ที่เผยแพร่อยู่ในอินเทอร์เน็ตและเครือข่ายสังคมออนไลน์ อันอาจส่งผลกระทบในเชิงลบต่อประชาชน สังคม

เศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ ที่พร้อมสำหรับการบริหารจัดการแก้ไขข่าวปลอมและทำการเผยแพร่เนื้อหาที่ถูกต้องออกไปสู่สาธารณะ

2) เพื่อให้มีช่องทางสำหรับรับแจ้งข่าวและเบาะแสของข้อมูลเท็จที่เผยแพร่อยู่ในสังคม อันอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิดที่จะส่งผลกระทบต่อประชาชน สังคม เศรษฐกิจ หรือความมั่นคงของประเทศในวงกว้างทั้งในด้านภัยพิบัติ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านนโยบายรัฐ และด้านอื่นๆ ที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ

3) เพื่อให้มีช่องทางการสื่อสารโดยตรงกับประชาชน รวมถึงการปฏิบัติงานร่วมกับเครือข่ายผู้ประสานงานและศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมของแต่ละกระทรวง ในการแจ้งข่าวสารที่มีผลกระทบต่อประชาชน สังคม เศรษฐกิจหรือความมั่นคงของประเทศในวงกว้าง ทั้งในด้านภัยพิบัติ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสุขภาพอนามัย ด้านนโยบายรัฐและด้านอื่นๆ ที่กระทบต่อความมั่นคงของประเทศ พร้อมทั้งนำเสนอข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องและสื่อสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์หรือแจ้งเตือนให้แก่ประชาชน และหน่วยงานต่าง ๆ ทราบถึงข้อมูลอันเป็นเท็จหรือหลอกลวงและข้อมูลที่ต้องการในรูปแบบที่เข้าใจได้ง่าย

4) เพื่อให้มีระบบงาน เครื่องมือ อุปกรณ์ สถานที่ และบุคลากรในการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งทำการพัฒนาบุคลากรและขยายเครือข่ายผู้ประสานงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้สามารถปฏิบัติงานด้านการวิเคราะห์เนื้อหา บริหารการข่าว และการรับแจ้งเตือนผ่านช่องทางต่าง ๆ ภายใต้โครงการ และดำเนินการประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมไปถึงประชาชนและสื่อมวลชน

5) เพื่อขยายผลการสร้างความตระหนักรู้และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการรับข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณก่อนจะเผยแพร่หรือส่งต่อในอินเทอร์เน็ต ผ่านการจัดกิจกรรมและการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ประชาชนมีความรู้เท่าทันสื่อในยุคดิจิทัล และมีส่วนร่วมในการจัดการกับปัญหาข่าวปลอมและการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องให้สังคมได้รับทราบ

การดำเนินงานของ AFP Fact Check

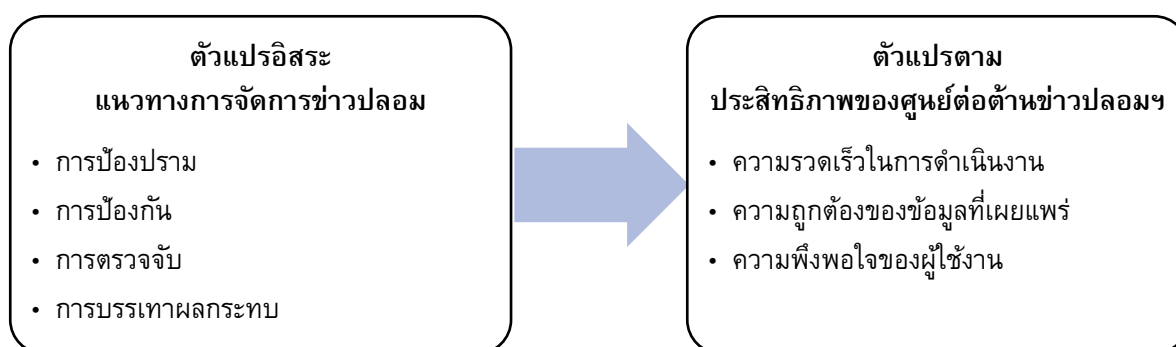
AFP Fact Check เป็นหน่วยงานหนึ่งใน Agence France-Presse (AFP) ซึ่งเป็นสำนักข่าวที่มีพันธกิจในการนำเสนอข่าวที่ถูกต้อง สมดุล และปราศจากอคติ ทั้งนี้ AFP ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดของ AFP Fact Check นั้น มีกลไกกำกับดูแลผ่านสภานิติบัญญัติ (Upper Council) คณะกรรมการบริหาร (Board of Directors) ที่มีผู้แทนจากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ สื่อมวลชน และผู้เชี่ยวชาญอิสระ รวมถึงมีคณะกรรมการการเงิน (Financial Commission) ที่ทำหน้าที่ตรวจสอบงบประมาณ และรายรับรายจ่ายขององค์กร AFP มีรายได้จากหลายแหล่ง โดยแหล่งเงินทุนหลักของ AFP ได้แก่ 1) รัฐบาลฝรั่งเศส ซึ่งมีสัญญาทางการเงินกับ AFP โดยครอบคลุมการให้บริการข่าวแก่หน่วยงานของรัฐ และการชดเชยค่าใช้จ่ายในการกิจที่เกี่ยวข้องผลประโยชน์สาธารณะ และ 2) ลูกค้า ทั้งสื่อมวลชนและแพลตฟอร์มออนไลน์ โดย AFP ให้บริการข่าวแบบข้อความ ภาพถ่าย วิดีโอ และกราฟิกแก่สื่อต่าง ๆ ทั่วโลก เช่น BBC New York Times Radio-Canada Al Jazeera Nation Media Group NHK ฯลฯ

กลไกเหล่านี้ ทำให้กระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงของ AFP รวมถึง AFP Fact Check สามารถดำเนินการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลได้โดยไม่เอนเอียงทางการเมือง มีความน่าเชื่อถือ และโปร่งใส (AFP Fact Check, 2568)

การทบทวนวรรณกรรมในงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยทฤษฎีกรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ ได้อธิบายแนวทางการดำเนินการแบบลำดับขั้นตอน ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจในการจัดการข่าวปลอมในบริบทของประเทศไทยอย่างเป็นระบบ

ขณะที่แนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการดำเนินงานเน้นถึงปัจจัยสำคัญ เช่น ความรวดเร็ว ความถูกต้อง และผลลัพธ์ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นตัวชี้วัดในการประเมินความสำเร็จของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ รวมถึงเป็นแนวทางสำคัญในการออกแบบงานวิจัยเพื่อหาคำตอบให้กับคำถามการวิจัย เช่น ประสิทธิภาพในการตรวจจับข่าวปลอม ความแม่นยำในการเผยแพร่ข้อมูล และการลดผลกระทบต่อสังคม ซึ่งข้อมูลเชิงลึกเหล่านี้จะช่วยให้การวิเคราะห์และการประเมินประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ เป็นไปอย่างครอบคลุม

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดการวิจัย

1. ตัวแปรอิสระ: แนวทางการจัดการข่าวปลอม 4 ขั้นตอน

- การป้องกัน: ศึกษาจาก มาตราการยับยั้ง เช่น กำหนดกฎหมาย ระเบียบ นโยบาย ลงโทษ การเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายผ่านการอบรม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนให้เกิดความตระหนักรู้
- การป้องกัน: ศึกษาจาก การใช้มาตรการเชิงรุก เช่น มาตรการป้องกันโดยแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ และการป้องกันด้วยการให้ความรู้ล่วงหน้า
- การตรวจจับ: ศึกษาจาก การตรวจสอบข้อเท็จจริง การตรวจจับข่าวปลอมโดยอัตโนมัติด้วยคอมพิวเตอร์ และการจัดทำแนวทางการตรวจจับข่าวปลอม
- การบรรเทาผลกระทบ: ศึกษาจาก การปิดกั้นผู้ใช้งานที่มีอิทธิพลในเครือข่าย การเพิ่มการแพร่กระจายของข้อมูลที่ถูกต้อง และการแทรกแซงเนื้อหา หรือ บัญชีผู้ใช้งาน

2. ตัวแปรตาม: ประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ

- ความรวดเร็วในการดำเนินงาน
- ความถูกต้องของข้อมูลที่เผยแพร่
- ความพึงพอใจของผู้ใช้งาน

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้องในการศึกษาประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างมีโครงสร้าง ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วยกรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ 4

ขั้นตอน ได้แก่ การป้องกัน การป้องกัน การตรวจจับ และการบรรเทาผลกระทบ ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการจัดการข่าวปลอมและส่งผลกระทบต่อแพร่กระจายและผลกระทบของข่าวปลอม

ตัวแปรตาม คือ ประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ที่ประเมินจาก 3 ด้าน ได้แก่ ความรวดเร็วในการดำเนินงาน ความถูกต้องของข้อมูลที่เผยแพร่ และความพึงพอใจของผู้ใช้งาน สะท้อนถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนของตัวแปรอิสระ

โดยสรุป กรอบแนวคิดนี้แสดงความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่ครอบคลุมการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ 4 ขั้นตอน (ตัวแปรอิสระ) ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมที่วัดจาก 3 ด้าน (ตัวแปรตาม) ผ่านกระบวนการจัดการข่าวปลอมในแต่ละแนวทาง ผลลัพธ์จากการศึกษานี้จะช่วยนำไปสู่ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ที่สามารถนำไปใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมในอนาคต

5. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเน้นการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) เพื่อประเมินประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย โดยอ้างอิงกรอบแนวคิดการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์

ระเบียบวิธีวิจัย

ใช้การวิเคราะห์เอกสารจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เช่น รายงานการดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2565 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2566) นโยบาย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อประเมินกระบวนการจัดการข่าวปลอมประจำปีงบประมาณ 2565

ข้อมูลและแหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูลหลักในการวิจัยนี้คือข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ที่รวบรวมจากแหล่งข้อมูลดังนี้

1. เอกสารทางการ เช่น รายงานประจำปี และเอกสารสรุปผลการดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม
2. งานวิจัยและบทความทางวิชาการในด้านข่าวปลอมและการจัดการข่าวปลอม
3. เอกสารนโยบายและกฎหมาย เช่น นโยบายด้านดิจิทัลของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการค้นคว้าเอกสาร (Document Collection) โดยใช้เครื่องมือคือ แบบฟอร์มบันทึกข้อมูล (Data Extraction Form) ที่ออกแบบมาเพื่อเก็บข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรในการศึกษา เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการป้องกัน การป้องกัน การตรวจจับ และการบรรเทาผลกระทบ
2. ข้อมูลที่รวบรวมได้จะถูกจัดกลุ่มและวิเคราะห์ด้วยตนเอง (Manual Data Categorization) โดยใช้วิธีการอ่านเอกสารอย่างละเอียดและระบุประเด็นสำคัญตามหมวดหมู่ที่กำหนดไว้ เช่น การจัดกลุ่มข้อมูลตามประเภทของกระบวนการจัดการข่าวปลอม และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล โดยการดำเนินการทั้งหมดใช้ความเชี่ยวชาญและการตีความของผู้วิจัยเอง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อตรวจสอบจุดแข็ง จุดอ่อน และโอกาสในการพัฒนาของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ โดยข้อมูลที่รวบรวมได้จะถูกวิเคราะห์เพื่อระบุประเด็นและเปรียบเทียบกับขั้นตอนตามกรอบแนวคิดการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ เพื่อหาความสอดคล้องหรือความแตกต่าง เพื่อประเมินประสิทธิภาพและโอกาสในการพัฒนาของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม

6. ผลการวิจัย

เมื่อนำกรอบแนวคิดการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ มาวิเคราะห์การดำเนินงานในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 พบว่ามีผลการวิเคราะห์ ดังนี้

6.1 ประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย ในการดำเนินงานตามแนวทาง การต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมรายด้าน โดยมีผลดังนี้

6.1.1 การป้องปรามไม่ให้เกิดการเผยแพร่ข่าวปลอม

จากการศึกษา พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ได้เผยแพร่และให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ และนโยบาย ผ่านโครงการอบรมให้ความรู้ต่างๆ และผ่านการประชาสัมพันธ์ข้อมูล เช่น พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 มาตรา 14 พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2499 หมวด 3 ความผิดฐานหมิ่นประมาท มาตรา 326 พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรา 9

นอกจากนี้ ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีการดำเนินการประชาสัมพันธ์ข้อมูล เพื่อสร้างการตระหนักรู้ด้านข่าวปลอมแก่ประชาชนผ่านช่องทางออนไลน์ ได้แก่ Facebook, Twitter, TikTok, Line Official Account และ Website และการจัดกิจกรรมพิเศษในพื้นที่ เช่น การเล่นเกม การผลิตคลิปวิดีโอสั้น การผลิตสื่อการสอนสำหรับเด็กและ การผลิตสารคดีทางวิทยุ รวมถึงการร่วมมือกับพันธมิตร เพื่อเพิ่มช่องทางเตือนภัยข่าวลวงออนไลน์ และการจัดกิจกรรมอบรมสร้างการรับรู้เพื่อรู้เท่าทันและรับมือกับข่าวปลอม ในรูปแบบการบรรยายและการจัดอภิปราย การดำเนินการนี้สอดคล้องกับแนวคิดการป้องปราม เพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและสร้างความตระหนักรู้ให้ประชาชนสามารถป้องกันตนเองจากข่าวปลอมได้

อย่างไรก็ตาม ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ไม่มีบทบาทหน้าที่และอำนาจในการกำหนดกฎหมาย ระเบียบ และนโยบายที่กำหนดบทลงโทษสำหรับผู้สร้างและ/หรือเผยแพร่ข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์

6.1.2 การป้องกันยับยั้งการแพร่กระจายของข่าวปลอม

จากการศึกษา พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันยับยั้งการแพร่กระจายของข่าวปลอมโดยตรง แต่มีบทบาทในการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นทำหน้าที่เป็นหน่วยงานเฉพาะกิจในการประสานการปฏิบัติงานและดำเนินงานเชิงรุก เพื่อที่แจ้งไปยังหน่วยงานที่สังกัด คือ กองป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อส่งต่อข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หรือ หรือแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ เช่น Facebook เพื่อขอระงับบัญชีที่เผยแพร่ข่าวปลอม ทั้งในรูปแบบชั่วคราว หรือถาวร หรือดำเนินการตามนโยบายของแพลตฟอร์ม ก่อนประสานแจ้งหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เพื่อดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

6.1.3 การสืบหาและตรวจจับข่าวปลอม

จากการศึกษา พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีการใช้การตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยผู้เชี่ยวชาญและการใช้การตรวจสอบข้อเท็จจริงด้วยระบบคอมพิวเตอร์ โดยมีเจ้าหน้าที่ 10 คน ในการบริหารจัดการการตรวจสอบข่าวปลอมและเก็บหลักฐานสนับสนุนงานคดี รวมถึงมี และการตรวจจับข่าวปลอมโดยอัตโนมัติด้วยคอมพิวเตอร์ โดยมีระบบสารสนเทศที่ติดตั้งบนระบบคลาวด์ที่มีมาตรฐานความปลอดภัยสากล ใช้ในการวิเคราะห์แนวโน้มของสถานการณ์ข่าวปลอม หรือ เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นบนอินเทอร์เน็ต เพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำหรับจัดทำเป็นรายงานสถานการณ์ พร้อมทั้งมีระบบกลั่นกรองและจัดระดับความสำคัญของเนื้อหา ข้อมูล ข้อความ และข่าวสารที่เกิดขึ้นในอินเทอร์เน็ต โดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ อาทิ แหล่งข้อมูล ความถี่ หรือที่เกี่ยวกับคำสำคัญที่กำหนด โดยจัดลำดับความสำคัญของเนื้อหา 3 ระดับ คือ มีผลน้อย มีผลปานกลาง และมีผลมาก พร้อมทั้งมีการวิเคราะห์ผลกระทบของเนื้อหาข่าวปลอมที่รวบรวมได้ และส่งการแจ้งเตือนแก่ผู้ดูแลระบบตามเงื่อนไขที่กำหนด ระบบยังสามารถวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นตัวอักษรเพื่อถอดความหมายและช่วยในการตัดสินใจดำเนินงาน โดยสามารถระบุความรู้สึกในเชิงบวกและลบจากข้อความที่ตรวจสอบ

นอกจากนี้ ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีการจัดทำแนวทางสำหรับการตรวจจับข่าวปลอม โดยจัดทำคู่มือการใช้งานระบบสำหรับการประสานงานตรวจสอบข่าวปลอม และคู่มือสำหรับประชาชนในรูปแบบสื่อดิจิทัลที่สามารถนำเสนอผ่านช่องทางออนไลน์ได้โดยสะดวก

6.1.4 การบรรเทาผลกระทบ การเยียวยาที่เกิดจากข่าวปลอม

ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ดำเนินการเยียวยาและบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากข่าวปลอม ด้วยการเพิ่มการแพร่กระจายของข้อมูลที่ถูกต้อง โดยมีกระบวนการดังนี้

1. นำเนื้อหา ข้อมูล ข้อความ และข่าวสารต่าง ๆ ที่รวบรวมได้มาตรวจสอบและจัดกลุ่มของข้อมูลเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ข้อมูลข่าวจริง ข้อมูลข่าวบิดเบือน และข้อมูลข่าวปลอม (ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย, 2565)
2. นำเนื้อหา ข้อมูล ข้อความ และข่าวสารที่ผ่านการตรวจสอบยืนยันและจัดกลุ่มเรียบร้อยแล้วมาเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ได้แก่ ไลน์, เว็บไซต์, X, TikTok และ IG ทั้งนี้ ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 (เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2565 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2566) มีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านการตรวจสอบยืนยันและจัดกลุ่มเรียบร้อยแล้วเพื่อแจ้งให้ประชาชนทราบ
3. ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ได้ร่วมมือกับธนาคารกรุงไทย แอปพลิเคชัน “เป่าดัง” ในการเพิ่มช่องทางเตือนภัยข่าวปลอมออนไลน์

6.2 ปัญหาและอุปสรรคที่ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย เผชิญในการจัดการข่าวปลอม

ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ซึ่งเป็นดำเนินงานในรูปแบบโครงการภายใต้งบประมาณประจำปีของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม มีปัญหาและอุปสรรคที่ต้องเผชิญในการจัดการข่าวปลอม ดังนี้

6.2.1 ปัญหาและอุปสรรคด้านความต่อเนื่องในการดำเนินงาน

จากการศึกษาพบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมประเทศไทยดำเนินงานในลักษณะโครงการจัดซื้อจัดจ้างภายใต้กองป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งผลให้มีข้อจำกัดด้านความต่อเนื่องของนโยบาย โดยเฉพาะเมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายหรือการจัดสรรงบประมาณของกระทรวงหรือรัฐบาล อันอาจกระทบต่อความต่อเนื่องในการดำเนินงานของศูนย์ฯ

6.2.2 ปัญหาและอุปสรรคด้านอิสระในการดำเนินงาน

ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ดำเนินงานภายใต้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมและอยู่ภายใต้การบริหารของรัฐบาล ส่งผลให้ผลการดำเนินงานอาจไม่สะท้อนสถานการณ์ข่าวปลอมอย่างแท้จริง เนื่องจากมีความเสี่ยงต่อการแทรกแซงเชิงภาพลักษณ์และงบประมาณ อันอาจก่อให้เกิดอคติทั้งในการดำเนินงานและการประเมินผล ซึ่งกระทบต่อความเป็นอิสระและความน่าเชื่อถือของศูนย์ฯ

6.2.3 ปัญหาและอุปสรรคด้านอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงาน

จากข้อกำหนดในการดำเนินโครงการ ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีบทบาทหลักในการติดตามตรวจสอบ และเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องต่อสาธารณะ แต่ไม่มีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันการแพร่กระจายของข่าวปลอมหรือดำเนินคดีทางกฎหมาย ส่งผลให้ต้องพึ่งพาหน่วยงานที่มีอำนาจตามกฎหมาย ซึ่งอาจก่อให้เกิดความล่าช้าและกระทบต่อความมั่นคงของประชาชน

6.3 แนวทางในการพัฒนากลยุทธ์และเพิ่มประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย

ผู้วิจัยพบว่า การดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์และเพิ่มประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย ได้ดังนี้

6.3.1 การเพิ่มอำนาจในการดำเนินการ

การดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ที่อยู่ภายใต้งบประมาณประจำปีของกระทรวงดิจิทัลฯ ส่งผลให้ขาดความต่อเนื่อง หากยกฐานะเป็นหน่วยงานอิสระที่มีกลไกกำกับดูแลและอำนาจทางกฎหมาย จะเอื้อต่อการจัดสรรทรัพยากรอย่างยั่งยืน เพิ่มความคล่องตัว และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการปัญหาข่าวปลอม

6.3.2 การกำหนดกลไกการตรวจสอบการดำเนินการ

หน่วยงานประเมินภาครัฐ เช่น สำนักงาน ก.พ.ร. ควรมีบทบาทในการกำหนดและประเมินความโปร่งใสของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ โดยส่งเสริมกลไกตรวจสอบจากภายนอก รวมถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนผ่านระบบการประเมินความพึงพอใจที่เป็นระบบและต่อเนื่อง

7. สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษา ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ตามกรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ ได้ดังนี้

7.1 สรุปและอภิปรายผลด้านประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย ในการดำเนินงานตามแนวทางการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์

ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลด้านประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมได้ ดังนี้

7.1.1 สรุปและอภิปรายผลด้านประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทยรายขั้นตอน

จากผลการศึกษา สรุปได้ว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีแนวทางการป้องปราม 2 แนวทาง คือ 1) เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายผ่านการอบรมและการประชาสัมพันธ์ข้อมูล ทั้งในรูปแบบการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางต่างๆ 2) การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของประชาชนให้เกิดความตระหนักรู้ ผ่านการจัดกิจกรรมต่างๆ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดกฎหมาย ระเบียบ และนโยบายที่มีบทลงโทษสำหรับผู้สร้างและเผยแพร่ข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์

ในส่วนของแนวทางการป้องกันนั้น พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ไม่มีแนวทางการป้องกัน เนื่องจากไม่มีอำนาจหน้าที่ในการป้องกันยับยั้งการแพร่กระจายของข่าวปลอมโดยตรง แต่มีการแจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สื่อสังคมออนไลน์ หรือเว็บไซต์ที่มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวปลอม เช่น Facebook ให้ระงับบัญชีที่เผยแพร่ข่าวปลอมนั้น ทั้งในรูปแบบชั่วคราวหรือถาวร หากศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ได้รับอำนาจหน้าที่ในการป้องกันยับยั้งการแพร่กระจายของข่าวปลอมโดยตรง จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน และทำให้การป้องกันข่าวปลอมมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ด้านแนวทางการตรวจจับ พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีการกิจหลักในการตรวจสอบข่าวปลอมและจัดเก็บหลักฐานสนับสนุนงานคดี อีกทั้งมีการตรวจสอบข่าวโดยผู้เชี่ยวชาญและระบบคอมพิวเตอร์ เพื่อนำไปสู่การดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้อง และแจ้งเตือนประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขณะที่ การบรรเทาผลกระทบ การเยียวยา นั้น ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีการนำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบแล้วมาเผยแพร่ผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ เพื่อให้ข้อมูลที่แท้จริงแก่ประชาชน โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2565 มีการเผยแพร่ข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบยืนยันและจัดกลุ่มเรียบร้อยแล้ว เป็นข่าวปลอม จำนวน 1,557 เรื่อง เป็นข่าวจริง จำนวน 1,439 เรื่อง และเป็นข่าวบิดเบือน จำนวน 324 เรื่อง อย่างไรก็ตาม แนวทางการบรรเทาผลกระทบฯ ในประเด็นการปิดกั้นผู้ใช้งานที่มีอิทธิพลในเครือข่าย และการแทรกแซงเนื้อหาหรือบัญชีผู้ใช้งาน ควรได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วน

7.1.2 สรุปและอภิปรายผลด้านประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทยรายด้าน

ผู้วิจัยสามารถสรุปผลการดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ตามแนวคิดเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการดำเนินงาน โดยแยกเป็นแต่ละด้าน ดังนี้

1) ด้านความรวดเร็ว พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีประสิทธิภาพในขั้นตอนการบรรเทาผลกระทบ ที่เกิดจากข่าวปลอมในด้านความรวดเร็ว โดยคณะกรรมการผู้เชี่ยวชาญจากกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เป็นผู้กำหนดค่าเฉลี่ยเวลามาตรฐานในการดำเนินการเผยแพร่ข้อมูลที่ตรวจสอบแล้ว โดยพิจารณาจากความเร่งด่วนของประเด็นที่ต้องดำเนินการเผยแพร่ และผลกระทบต่อชีวิตของประชาชน จำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้ 1) ด้านภัยพิบัติ เวลาเฉลี่ย 44 นาที 2) ด้านเศรษฐกิจ เวลาเฉลี่ย 51 นาที 3) ด้านสุขภาพอนามัย เวลาเฉลี่ย 45 นาที และ 4) ด้านนโยบาย เวลาเฉลี่ย 50 นาที

โดยสรุปแล้ว ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ สามารถดำเนินการบรรเทาผลกระทบที่เกิดจากข่าวปลอม ได้เร็วกว่าเวลามาตรฐานกำหนด แสดงให้เห็นถึงความรวดเร็วในการเผยแพร่ข้อมูลที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ไปยังประชาชนในทันทีที่เกิดสถานการณ์ข่าวปลอม ในขณะที่ การป้องปราม การป้องกัน และตรวจจับข่าวปลอม ยังไม่มีการวัดประสิทธิภาพในด้านนี้

2) ด้านความถูกต้อง พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีประสิทธิภาพด้านความถูกต้อง ในขั้นตอนการป้องปราม และขั้นตอนการบรรเทาผลกระทบ โดยขั้นตอนการป้องปราม มีการจัดทำองค์ความรู้เพื่อเผยแพร่สู่

ประชาชนโดยผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีประสบการณ์ในแต่ละด้าน และมีการนำเสนอผู้บริหารหน่วยงานพิจารณาตามลำดับขั้นการบังคับบัญชา ทำให้เนื้อหามีความถูกต้องและมีความน่าเชื่อถือ ในขณะที่ ขั้นตอนการบรรเทาผลกระทบ มีกระบวนการตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูล โดยมีการส่งต่อข้อมูลที่มีความเป็นไปได้ว่าเป็นข่าวปลอมให้ผู้เชี่ยวชาญ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลหรือเป็นเจ้าของข้อมูลนั้น ตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูลก่อนที่ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ จะดำเนินการเผยแพร่สู่ประชาชน

3) ด้านการบรรลุผลลัพธ์ที่พึงพอใจ พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ยังไม่มีการวัดผลการบรรลุผลลัพธ์ที่พึงพอใจทั้ง 4 ขั้นตอน คือ การป้องกัน การป้องกัน การตรวจจับ และการบรรเทาผลกระทบ อย่างไรก็ตาม มีการจัดเก็บสถิติผู้ติดตามผ่านช่องทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น ผู้ติดตามเว็บไซต์ จำนวน 27,242,414 คน Facebook Page จำนวน 110,000 คน และ บัญชี X จำนวน 18,200 คน ทั้งนี้ จำนวนดังกล่าวยังอยู่ในระดับที่น้อยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรโดยรวมของประเทศ ทั้งนี้ หากเพิ่มกระบวนการวัดผลความพึงพอใจต่อผู้ใช้งานจะสามารถปรับปรุงและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานได้มากขึ้น

โดยสรุปแล้ว ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีประสิทธิภาพในการต่อต้านข่าวปลอมในด้านความรวดเร็วและความถูกต้อง แต่ในด้านการบรรลุผลลัพธ์ที่พึงพอใจนั้น ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ยังไม่มีการวัดผลความพึงพอใจต่อผู้ใช้งาน เนื่องจากไม่ได้ถูกระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของการดำเนินการ

7.2 สรุปและอภิปรายผลด้านปัญหาและอุปสรรคที่ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย เผชิญในการจัดการข่าวปลอม

ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลด้านปัญหาและอุปสรรคที่ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย เผชิญในการจัดการข่าวปลอมได้ ดังนี้

1) ด้านความต่อเนื่องในการดำเนินงาน พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ เป็นโครงการที่อาศัยงบประมาณประจำปีของกระทรวงดิจิทัลฯ ทำให้ขาดเสถียรภาพในการดำเนินงานระยะยาว หากมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือเกิดการปรับเปลี่ยนนโยบายระดับชาติ การจัดสรรงบประมาณอาจถูกตัดลดหรือยุติ ส่งผลต่อความต่อเนื่องของการดำเนินงาน ทั้งนี้ ภาครัฐ อาจนำแนวทางดำเนินการของ Agence France-Presse Fact Check (AFP Fact Check) ซึ่งได้รับงบประมาณและการสนับสนุนระยะยาวจากหลายภาคส่วน มาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการยกระดับหรือจัดทำกฎหมายจัดตั้งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม เพื่อคงความต่อเนื่องในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

2) ด้านอิสระในการดำเนินงาน พบว่า การที่ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ อยู่ภายใต้การบริหารของรัฐ อาจส่งผลต่อความเป็นกลางในการดำเนินงาน เช่น การคัดเลือกประเด็นตรวจสอบหรือการรายงานผลที่เอื้อประโยชน์ต่อรัฐบาล ซึ่งอาจลดทอนความน่าเชื่อถือของศูนย์ฯ ทั้งนี้ แนวปฏิบัติขององค์กรระดับสากล เช่น International Fact-Checking Network (IFCN) เน้นให้องค์กรตรวจสอบข้อเท็จจริงเป็นอิสระจากรัฐบาลและการเมือง เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสในการดำเนินงาน จึงอาจนำมาปรับใช้เป็นแนวทางได้

3) ด้านอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงาน พบว่า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ขาดอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายอย่างชัดเจน โดยเฉพาะด้านการลงโทษหรือยับยั้งการเผยแพร่ข่าวปลอม เช่น ไม่มีอำนาจในการสั่งปิดบัญชีผู้ใช้งาน หรือตรวจสอบแหล่งต้นตอข่าวปลอม ทำให้ต้องพึ่งพาหน่วยงานอื่น ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินคดี จึงอาจมีการเสนอกฎหมายเฉพาะ ที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม เพื่อให้สามารถดำเนินการทางกฎหมายได้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

7.3 สรุปและอภิปรายผลปัญหาและอุปสรรคด้านแนวทางในการพัฒนากลยุทธ์และเพิ่มประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย

1) ด้านการเพิ่มอำนาจในการดำเนินการ พบว่า รูปแบบการดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ภายใต้กรอบโครงการของกระทรวงดิจิทัลฯ ที่ต้องพึ่งพางบประมาณรายปี ก่อให้เกิดข้อจำกัดด้านความต่อเนื่อง และอำนาจในการดำเนินงาน ดังนั้น การยกฐานะศูนย์ฯ เป็นหน่วยงานอิสระนอกกระบบราชการ พร้อมกำหนดกลไกกำกับดูแลและอำนาจทางกฎหมายที่ชัดเจน จะช่วยเสริมความคล่องตัว ความเป็นกลาง และประสิทธิภาพในการจัดการข่าวปลอมได้อย่างยั่งยืนและทันทั่วถึง

2) ด้านกลไกการตรวจสอบการดำเนินการ พบว่า การขาดกลไกตรวจสอบและประเมินผลทำให้การดำเนินการของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ดังนั้น การจัดตั้งกลไกตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ จะส่งเสริมความโปร่งใสและหลักธรรมาภิบาล โดยควรกำหนดบทบาทของหน่วยงานที่มีอำนาจ เช่น สำนักงาน ก.พ.ร. ในการร่วมกำหนดเกณฑ์และกระบวนการประเมินผล อีกทั้งควรเปิดให้หน่วยงานอิสระและภาคประชาชนมีส่วนร่วมผ่านระบบรับฟังความคิดเห็นและประเมินความพึงพอใจ เพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

8. อภิปรายผล

จากการศึกษาการดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย 3 ข้อ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการดำเนินงานตามกรอบแนวทางต่างๆ ได้ดังนี้

1. การประเมินประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ในการดำเนินงานตามแนวทางการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ สามารถอภิปรายผลโดยแยกเป็นรายกรอบการดำเนินการ ได้ดังนี้

1) การป้องกันไม่ให้เกิดการเผยแพร่ข่าวปลอม ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีการดำเนินการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายผ่านการอบรม การประชาสัมพันธ์ข้อมูล และมีการเสริมสร้างความตระหนักรู้ของประชาชนผ่านการจัดกิจกรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nasery et al. (2023) ทั้งนี้ มีการกำหนดแผนและช่วงเวลาชัดเจน จึงไม่มีการวัดความเร็วในการดำเนินการ ส่วนด้านความถูกต้องเนื้อหาที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์และจัดกิจกรรมอบรม ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องจากผู้เชี่ยวชาญและมีกระบวนการตรวจสอบความถูกต้องตามลำดับขั้นการบังคับบัญชา อย่างไรก็ตาม ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ไม่มีการวัดประสิทธิภาพด้านการบรรลุผลลัพธ์ที่พึงพอใจที่ชัดเจน จึงควรมีการพิจารณาจัดทำแนวทางและวิธีการวัดผลลัพธ์ที่พึงพอใจของการป้องกันอย่างเป็นรูปธรรม

2) การป้องกันยับยั้งการแพร่กระจายของข่าวปลอม ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ไม่มีการดำเนินการตามแนวทางการป้องกันยับยั้ง ด้วยเหตุนี้ จึงไม่มีการวัดประสิทธิภาพการดำเนินการในด้านนี้ อีกทั้ง การป้องกันยับยั้งเป็นแนวทางที่ดำเนินการได้ยากในประเทศไทย เนื่องจากช่องทางสื่อสังคมออนไลน์โดยส่วนใหญ่แล้วเป็นของต่างประเทศ จึงมีความยากลำบากในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุม ยับยั้ง หรือปิดกั้นการดำเนินการ จึงจำเป็นต้องใช้กลไกการหารือในระดับนานาชาติ หรือผลักดันให้รัฐบาลประสานงานกับพันธมิตร เพื่อควบคุมบริหารจัดการ หรือให้อำนาจศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ในการประสานงานกับหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบด้านการควบคุมดูแลสื่อสังคมออนไลน์ในแต่ละประเทศ เพื่อดำเนินการป้องกันยับยั้ง ทำให้การดำเนินการมีความรวดเร็วขึ้น

3) การสืบหาและตรวจจับข่าวปลอม ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ไม่มีการวัดประสิทธิภาพด้านความเร็วในการตรวจจับข่าวปลอม เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งขัดแย้งกับงานวิจัยของ Tandoc et al. (2018) ที่เสนอว่าการมีระบบติดตามข่าวปลอมแบบเรียลไทม์สามารถช่วยลดการ

แพร่กระจายได้ อย่างไรก็ตาม หากมีการแจ้งเบาะแสหรือตรวจพบข่าวปลอมก็จะนำข้อมูลส่งตรวจสอบทันทีสำหรับประสิทธิภาพด้านความถูกต้อง ไม่สามารถวัดความถูกต้องได้ เนื่องจากข้อมูลข่าวปลอมที่สืบทามจะถูกส่งให้หน่วยงาน ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้เกี่ยวข้อง เพื่อยืนยันว่าเป็นข่าวจริง ข่าวปลอม หรือข่าวบิดเบือน และประสิทธิภาพด้านการบรรลุผลลัพธ์ที่พึงพอใจ ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ไม่มีการวัดประสิทธิภาพด้านนี้ที่ชัดเจน จึงอาจต้องกำหนดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อนำไปสู่การหารือเพื่อจัดทำแนวทางการวัดผลลัพธ์ที่พึงพอใจต่อไป

4) การบรรเทาผลกระทบ การเยียวยาที่เกิดจากข่าวปลอม ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีประสิทธิภาพด้านความเร็ว เนื่องจากมีการเผยแพร่ข้อมูลผ่านการตรวจสอบแล้วเพื่อให้ข้อมูลที่แท้จริงแก่ประชาชน โดยมีการกำหนดตัวชี้วัดด้านเวลาที่ชัดเจน และสามารถดำเนินการได้รวดเร็วกว่าค่าเป้าหมาย นอกจากนี้ ข้อมูลที่ใช้ในการเผยแพร่มีกระบวนการตรวจสอบจากหน่วยงานที่เป็นเจ้าของข้อมูล หรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับข้อมูลนั้นๆ ทำให้ข้อมูลที่เผยแพร่มีประสิทธิภาพด้านความถูกต้อง ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของ Pennycook & Rand (2019) อย่างไรก็ตาม ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ยังไม่มีการวัดประสิทธิภาพด้านการบรรลุผลลัพธ์ที่พึงพอใจที่ชัดเจน ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอว่า ควรมีการพิจารณาจัดทำแนวทางและวิธีการวัดผลลัพธ์ที่พึงพอใจของการบรรเทาผลกระทบอย่างเป็นรูปธรรม

2. ปัญหาและอุปสรรคที่ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ เผชิญในการจัดการข่าวปลอม สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

ที่ผ่านมาศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ดำเนินงานในรูปแบบโครงการภายใต้งบประมาณประจำปีของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งต้องขออนุมัติงบประมาณทุกปี ด้วยเหตุนี้ หากมีการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายก็อาจส่งผลกระทบต่อเนื่องในการดำเนินการและอิสระในการดำเนินการของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ นอกจากนี้ยังมีอุปสรรคในการกำหนดอำนาจหน้าที่ที่ไม่ชัดเจนในโครงการ โดยเฉพาะในด้านการป้องกันยับยั้งการแพร่กระจายข่าวปลอมหรือการใช้อำนาจทางกฎหมายในการดำเนินการ ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดด้านงบประมาณและฐานะของศูนย์ที่เป็นเพียงโครงการหนึ่งของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น ควรมีการยกระดับศูนย์เพื่อให้มีบทบาทและอำนาจที่เหมาะสมกับปัญหาปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ferrara et al. (2020) และงานวิจัยของ Tambini (2021) รวมถึงเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการประเมินและตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินงาน เพื่อให้ศูนย์สามารถแก้ไขปัญหาข่าวปลอมได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

3. แนวทางในการพัฒนากลยุทธ์และเพิ่มประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ สามารถอภิปรายผล ได้ดังนี้

1) การเพิ่มอำนาจการปราบปรามและการป้องกันการกระทำผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ปัจจุบัน ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ เป็นเพียงโครงการภายใต้กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม โดยไม่ได้มีอำนาจโดยตรงในการปราบปรามหรือป้องกันการกระทำผิดทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ดังนั้น ควรพิจารณาปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มบทบาทและอำนาจทางกฎหมายของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ให้สอดคล้องกับการแพร่กระจายของข่าวปลอมที่รวดเร็ว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Chen et al. (2018) นอกจากนี้ ควรมีการปรับโครงสร้างให้เป็นองค์กรอิสระ เพื่อให้สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง มีเสถียรภาพด้านงบประมาณ และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานเชิงรุก โดยรวมถึงการสืบหา ตรวจสอบ และดำเนินการทางกฎหมายกับผู้เผยแพร่ข่าวปลอมอย่างจริงจัง

2) การเพิ่มมาตรการป้องกันแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์และการป้องกันด้วยการให้ความรู้ล่วงหน้า ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ควรจัดทำหลักสูตรการป้องกันตนเองจากข่าวปลอมที่มีมาตรฐาน สอดคล้องกับงานวิจัย

ของ Penny et al. (2019) โดยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทย หรือกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นต้น ในการออกแบบหลักสูตรและพัฒนาบุคลากรที่สามารถสอนหรือให้ความรู้ในหลักสูตรนี้ เช่น ครู ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชน เพื่อกระจายความรู้สู่ชุมชนอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ ควรบรรจุหลักสูตรนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

3) การจัดทำแนวทางและมาตรการในการดำเนินการเพื่อต่อต้านข่าวปลอม ควรมีการกำหนดแนวทางมาตรฐานที่สามารถใช้ได้ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Pitiyasak & Vanaphituk (2023). โดยศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ จะมีบทบาทสำคัญในการเสนอมาตรการเหล่านี้ให้รัฐบาลพิจารณา กำหนดเป็นแผนระดับชาติ หรือตัวชี้วัดร่วมกันของหน่วยงานต่างๆ เพื่อความสอดคล้องในการดำเนินการ นอกจากนี้ การประเมินผลการดำเนินงานควรทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับปรุงแนวทางให้ทันกับสถานการณ์ ปัญหาที่เกิดขึ้น และอาจพิจารณามอบรางวัลเชิดชูเกียรติให้กับหน่วยงานที่มีผลงานดี เพื่อเสริมสร้างแรงจูงใจ และเพิ่มความภาคภูมิใจในการร่วมมือกันต่อต้านข่าวปลอมในสังคมไทย

4) การเพิ่มการปิดกั้นผู้ใช้งานที่มีอิทธิพลในเครือข่าย และแทรกแซงเนื้อหาหรือบัญชีผู้ใช้งาน รัฐบาลหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรหารือเพื่อกำหนดให้ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ มีอำนาจในการประสานงานกับผู้ให้บริการแพลตฟอร์มทั้งในไทยและต่างประเทศ เพื่อสร้างกลไกหรือมาตรการเชิงเทคนิคร่วมกันในการยับยั้งข่าวปลอม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Ka chung Ng et al. (2021) โดยอาจมีระบบแสดงสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายกำกับข้อมูลที่ต้องสงสัยว่าเป็นข่าวปลอม รวมถึงดำเนินการลบหรือปิดกั้นข้อมูลข่าวปลอมที่ได้รับการยืนยันแล้วอย่างทันที่ นอกจากนี้ อาจมีการกำหนดบทลงโทษตามกฎหมายสำหรับผู้ให้บริการแพลตฟอร์มที่เพิกเฉยต่อมาตรการดังกล่าว เพื่อให้การป้องกันและจัดการข่าวปลอมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

9. องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การจัดการข่าวปลอมของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ผู้วิจัยพบว่า ในการดำเนินการต่อสู้กับข่าวปลอมนั้น กรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ ของ Nasery, Turel และ Yuan อาจไม่ครอบคลุมต่อสถานการณ์และบริบทที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากขั้นตอนการจัดการข่าวปลอมอย่างเป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย การป้องปราม (Deterrence) การป้องกัน (Prevention) การตรวจจับ (Detection) และการบรรเทาผลกระทบ (Mitigation) นั้น เป็นเพียงการสกัดกั้นข่าวปลอมซึ่งไม่ได้มุ่งเน้นที่การแก้ไขปัญหาการแพร่กระจายของข่าวปลอมในเชิงรุก ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเสนอองค์ความรู้ใหม่ในการปรับปรุงกรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ ที่ครอบคลุมระบบนิเวศของการแก้ไขปัญหาการแพร่ระบาดของข่าวปลอมยิ่งขึ้น โดยควรมีการเพิ่มเติม การปราบปราม (Subjugation) ผู้ที่เผยแพร่ข่าวปลอมด้วย โดยศึกษาจากกระบวนการและขั้นตอนการดำเนินการทางกฎหมายของหน่วยงานที่มีบทบาท หน้าที่ และภารกิจ ในการสืบสวนสอบสวนหรือจับกุมผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับการเผยแพร่ข่าวปลอม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเป็นกระบวนการเชิงรุกที่ทำให้การจัดการกับข่าวปลอมมีประสิทธิภาพและสร้างความตระหนักถึงบทลงโทษในการเผยแพร่ข่าวปลอมได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

10. ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

จากผลการวิจัย พบว่า การเพิ่มประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ตามกรอบการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมบนสื่อสังคมออนไลน์ ควรมีการดำเนินการ ดังนี้

1. ยกฐานะศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ เป็นหน่วยงานอิสระ พร้อมกลไกการกำกับดูแลที่มีอำนาจในการออกหรือบังคับใช้กฎหมาย การจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณให้เพียงพอต่อการดำเนินงานตามเทคโนโลยีที่ทันสมัย รวมถึงการจ้างบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญ เพื่อเพิ่มความรวดเร็วและความถูกต้องในการดำเนินงาน

2. การประเมินความโปร่งใสและตรวจสอบได้ โดยให้หน่วยงานอื่นรวมถึงประชาชนสามารถเข้ามาประเมินและตรวจสอบความโปร่งใสในการดำเนินงานของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ พร้อมจัดให้มีการประเมินความพึงพอใจซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นระบบควบคู่กัน

3. การเพิ่มมาตรการการป้องกันข่าวปลอมด้วยการให้ข้อมูลล่วงหน้าและการปิดกั้นบนแพลตฟอร์มออนไลน์ การให้ข้อมูลล่วงหน้าเป็นแนวทางใหม่เกี่ยวกับข่าวปลอมจะช่วยป้องกันประชาชนจากการถูกชักจูงและลดโอกาสการเผยแพร่ข่าวปลอม พร้อมทั้งควรหารือกับแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น Facebook, X, TikTok เพื่อกำหนดกลไกปิดกั้นข่าวปลอม เช่น การแสดงเครื่องหมายเตือนหรือการลบเนื้อหาที่เป็นข่าวปลอม พร้อมบทลงโทษสำหรับแพลตฟอร์มที่ไม่ให้ความร่วมมือ

4. การใช้เทคโนโลยี AI และการเรียนรู้ของเครื่องในการตรวจจับข่าวปลอม ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ควรพัฒนาระบบ AI และการเรียนรู้ของเครื่องให้สามารถตรวจจับแนวโน้มของข่าวปลอมได้อย่างแม่นยำยิ่งขึ้น โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลขนาดใหญ่ และการเรียนรู้เชิงลึก นอกจากนี้ ควรมีการสร้างฐานข้อมูลข่าวปลอมที่ได้รับการยืนยันแล้ว เพื่อให้ระบบสามารถ เปรียบเทียบและวิเคราะห์ข้อมูลใหม่ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการวิจัย พบว่า การเพิ่มประสิทธิภาพของศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ ควรมีดำเนินการเชิงนโยบายดังต่อไปนี้

1. ตรากฎหมายหรือปรับปรุงกฎกระทรวงเพื่อยกฐานะศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมเป็นหน่วยงานที่มีความอิสระ

2. กำหนดให้การต่อต้านข่าวปลอมเป็นวาระแห่งชาติ และบรรจุในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับถัดไป

3. การสร้างมาตรฐานระดับชาติในการตรวจจับข่าวปลอม ควรมีการจัดทำแนวทางการดำเนินการเพื่อต่อต้านข่าวปลอมที่เป็นมาตรฐานระดับชาติ ให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนใช้ร่วมกัน โดยแนวทางนี้อาจถูกกำหนดเป็นแผนยุทธศาสตร์ระดับประเทศ หรือใช้เป็น ตัวชี้วัด (KPI) ของหน่วยงานภาครัฐ เพื่อให้สามารถติดตามและประเมินผลได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากการดำเนินงานต่อต้านข่าวปลอมเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน ซึ่งศูนย์ต่อต้านข่าวปลอมฯ เป็นเพียงกลไกหนึ่งในการดำเนินการเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะว่า ในการศึกษาการดำเนินการต่อต้านข่าวปลอมในอนาคต ผู้สนใจอาจศึกษากระบวนการต่อต้านข่าวปลอมแบบเป็นองค์รวม โดยศึกษาระบบนิเวศของหน่วยงานและภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อให้เห็นภาพรวมของประสิทธิภาพการดำเนินการด้านการต่อต้านข่าวปลอมของประเทศไทย

11. กิตติกรรมประกาศ

วิจัยการศึกษาอิสระนี้สำเร็จลงไปได้ด้วยดี โดยได้รับความกรุณาเป็นอย่างสูงจากรองศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ เกียรติคุณวงศ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำ พร้อมชี้แนะแนวทาง ขอขอบพระคุณบิดามารดา เป็นอย่างสูงที่ได้มอบโอกาสในการเรียนรู้ให้แก่ผู้วิจัย ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ปริญญาโท สาขารัฐ

ประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต รุ่น 28 ทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจกันและกัน และขอบคุณพี่เมย์ ที่คอยช่วยเหลือผู้วิจัยในทุกเรื่องตลอดมา

12. เอกสารอ้างอิง

- ภาณุพงศ์ มาลัยน้อย. (2565). การนำนโยบายต่อต้านข่าวปลอมไปปฏิบัติ กรณีศึกษา ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย. [สารนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์]. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัศม์ขมา พิพัฒน์เพ็ญ และคณะ. (2557). การประเมินประสิทธิภาพและประสิทธิผลการปฏิบัติราชการของ เทศบาลนครสงขลา.มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. https://www.songkhla-city.go.th/files/com_content/2014-10/20141002_odtydwp.pdf
- ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย. (2564). คู่มือการใช้งานสำหรับหน่วยงานเพื่อประสานงานตรวจสอบข่าวปลอม. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2562, 28 กุมภาพันธ์). โพลชี้คนกรุงส่วนมากเคยเห็นข่าวปลอม ทำเข้าใจผิด เป็นปัญหาที่ต้องแก้ด่วน. <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/1507708>
- สฤณี อาชวานันทกุล. (2565, 15 มีนาคม). โครงการวิจัย “ผลกระทบทางสังคมของข่าวปลอม: กรณีศึกษาช่วงโควิด-19”. https://salforest.com/knowledge/covid-19-fakenews?utm_source=chatgpt.com
- ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม ประเทศไทย. (2565, 22 กันยายน). ทำความรู้จักประเภทของข่าว. [antifakenewscenter. https://www.antifakenewscenter.com/คลังความรู้/ทำความรู้จักประเภทของข่าว/](https://www.antifakenewscenter.com/คลังความรู้/ทำความรู้จักประเภทของข่าว/)
- กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2562, 1 พฤศจิกายน). กระทรวงดิจิทัลฯ เปิดตัวศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม (Anti-Fake News Center). Mdes. <https://www.mdes.go.th/news/detail/1877-กระทรวงดิจิทัลฯ-เปิดตัวศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม--Anti-Fake-News-Center->
- AFP Fact Check. (2568, 14 มีนาคม). About AFP. <https://factcheck.afp.com/>
- Chen, S., Chia, C. W., & Tan, A. (2018). Singapore's latest efforts at regulating online hate speech. *Journal of Cyber Policy*, 3(2), 1–15. <https://doi.org/10.1080/23738871.2018.1509023>
- Ferrara, E., Cresci, S., & Luceri, L. (2020). Misinformation, manipulation, and abuse on social media in the era of COVID-19. *Journal of Computational Social Science*, 3(2), 271–277. <https://doi.org/10.1007/s42001-020-00094-5>
- Nasery, M., Turel, O., & Yuan, Y. (2023). Combating fake news on social media: a framework, review, and future opportunities. *Communications of the Association for Information Systems*, 53(1), 833–876. <https://doi.org/10.17705/1CAIS.05335>
- Ng, K. C., Tang, J., & Lee, D. W. (2021). The effect of platform intervention policies on fake news dissemination and survival: An empirical examination. *Journal of Management Information Systems*, 38(4), 898–930. <https://doi.org/10.1080/07421222.2021.1990612>
- Taylor & Francis Online+4CoLab+4H

- Pennycook, G., & Rand, D. G. (2019). Fighting misinformation on social media using crowdsourced judgments of news source quality. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 116(7), 2521–2526. <https://doi.org/10.1073/pnas.1806781116>
- Pitiyasak, S., & Vanaphituk, V. (2023). A paradigm for developing measures to tackle fake news on the internet. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 44(3), 693–700. <https://doi.org/10.34044/j.kjss.2023.44.3.267897>
- Tambini, D. (2021). Fake news: public policy responses. *London School of Economics and Political Science*. <https://eprints.lse.ac.uk/73015/>
- Tandoc, E. C., Jr., Lim, Z. W., & Ling, R. (2018). Defining “fake news”: A typology of scholarly definitions. *Digital Journalism*, 6(2), 137–153. <https://doi.org/10.1080/21670811.2017.1360143>